

Ginter Dzierżon

Wpływ nadpobudliwości seksualnej
na niezdolność podmiotu do
powzięcia zgody małżeńskiej (kan.
1095, n. 3 KPK) w świetle wyroku
Roty Rzymskiej c. Huber z dnia
26.07.1996 r.

Ius Matrimoniale 7 (13), 199-205

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Ginter Dzierżon

Wpływ nadpobudliwości seksualnej na niezdolność podmiotu do powzięcia zgody małżeńskiej (kan. 1095, n. 3 KPK) w świetle wyroku Roty Rzymskiej c. Huber z dnia 26.07.1996 r.

Rozwój jurysprudencki rotalnej oraz doktryny w kwestii niezdolności do zawarcia małżeństwa wskazuje na występowanie szerokiego wachlarza zaburzeń będących przyczyną *incapacitas*. Jedną z owych anomalii jest nimfomania, czyli nadpobudliwość seksualna podmiotu. W tym kontekście z zainteresowaniem należy przyjąć orzeczenie Roty Rzymskiej c. Huber z dnia 26.07.1996 r. w którym ten wybitny audytor rotalny podjął analizę oceny wpływu tego schorzenia na niezdolność kontrahenta do powzięcia zgody małżeńskiej¹.

1. przebieg sprawy

Strony procesu, Emma oraz Eugeniusz, w dniu 28.10.1972 r. zawarły związek małżeński w jednej z parafii należących do archidiecezji wiedeńskiej. Z tego związku narodziła się jedna córka. Życie małżeńskie stron układało się jednak niepomyślnie. W następstwie czego, w 1981 r. doszło do jego rozpadu oraz rozwodu cywilnego.

Emma w dniu 8.10.1988 r. wniosła sprawę o stwierdzenie nieważności małżeństwa do Trybunału Archidiecezjalnego w Wiedniu, zaskarżając jego nieważność z tytułu wykluczenia dobra wierności po stronie męża. Turnus sędziowski w dniu 7.05.1990 r. podjął jednak decyzję negatywną. Powódka nie usatysfakcjonowana tym rozstrzygnięciem wniosła apelację. W dniu 8.05.1992 r. Trybunał Apelacyjny w Salzburgu wydał wyrok *pro nullitate*, rozstrzygając sprawę jako trybunał I instancji z innego tytułu, tzn. z niezdolności natury psychicznej do podję-

¹ Zob. Dec. c. Huber z 26.07.1996 r., RRD 88: 1996, s. 566-575.

cia istotnych obowiązków małżeńskich po stronie mężczyzny. W tej sytuacji pozwany wniósł apelację. Na mocy decyzji Sygnatury Apostolskiej przeprowadzenie tego procesu powierzono Trybunałowi w Monachium, który w dniu 8.06.1994 r. wydał decyzję *pro validitate* z tytułu niezdolności pozwanego do podjęcia obowiązków małżeńskich. Powódka jednak odwołała się do Trybunału Roty Rzymskiej. W dniu 6.11.1995 r. ustalono następujący zakres sporu: *An constet de matrimonii nullitate, in casu, ob incapacitatem viri conventi assumendi essenitales matrimonii obligationes ob causas naturae psychicae?*

2. Stan prawny

Kwestią kluczową w toczącym się procesie stało się określenie wpływu zaburzeń w sferze psychoseksualnej na niezdolność pozwanego do powzięcia przedmiotu konsensu.

Redaktor wyroku mając na uwadze powstałe w trakcie procesu trudności związane z ustaleniem zakresu sporu przedstawił najpierw w syntetyczny sposób rozwój jurysprudencki co do wpływu nadpobudliwości seksualnej na niezdolność osoby ludzkiej do podjęcia zgody małżeńskiej. Jest rzeczą wiadomą, iż ustalony podczas zawiązania sporu tytuł został promulgowany dopiero w kodyfikacji z 1983 r. (kan. 1095, n. 3 KPK).

Audytora na wstępie zauważył, iż genezy funkcjonującej we współczesnym ustawodawstwie regulacji prawnej należy upatrywać w podjętym w wiekach średnich wysiłku kanonistów. W tym bowiem czasie prawodawcy kościelni aplikując znaną zasadę prawa rzymskiego *impossinilium nulla est obligatio* zaczęli żywić przekonanie, iż niektóre osoby z przyczyn natury psychicznej nie są zdolne do zawarcia małżeństwa². Przed promulgacją zaś nowego Kodeksu z 1983 r., w przypadku wystąpienia zaburzeń w sferze psychoseksualnej rozstrzygano sprawy w ramach wypracowanych wówczas w judykaturze rotalnej tytułów, tzn. amenacji bądź też braku rozeznania oceniającego.

Ponens dysponując tak zarysowanym tłem skoncentrował swą uwagę na kwestii pryncypialnej dla prowadzonej sprawy, tzn. na relacji przyczynowej pomiędzy nimfomanią a *incapacitas*, kontrahenta – do zawarcia małżeństwa. Słusznie zauważył on, iż anomalia ta z punktu widzenia pra-

² Tamże, s. 567.

wa substancjalnego może stanowić przyczynę nie tyle niezdolności osoby do wyrażenia zgody małżeńskiej, lecz niezdolności odoby do powzięcia przedmiotu konsensu³. Jednocześnie zaznaczył, iż patrzenie na tę problematykę w opcji przedmiotu formalnego jest rezultatem ogromnego wpływu judykatury rotalnej. W przeszłości w orzecznictwie rotalnym nie rozgraniczono przecież wyraźnie pomiędzy niezdolnością do wyrażenia zgody małżeńskiej (*incapacitas consensum praestandi*) oraz niezdolnością do podjęcia przedmiotu konsensu (*incapacitas consensum praestandi*)⁴. W starszych sentencjach, w przypadku wystąpienia perturbacji psychoseksualnych zazwyczaj rozpatrywano sprawy z tytułu demencji⁵. Nie brakowało również prób wiązania tego schorzenia z brakiem wolności wewnętrznej⁶, czy też z impotencją⁷. Dopiero na przełomie lat 50. oraz 60. niektórzy z audytorów rotalnych stanęli na stanowisku, iż nadpobudliwość seksualna może stać się przyczyną niezdolności do powzięcia przedmiotu konsensu⁸. Co więcej, te nowe kierunki wywarły poważny wpływ na rezultaty prac nad kodyfikacją Kodeksu z 1983 r. W schemacie bowiem z 1971 r. zaproponowano m.in. tytuł dotyczący niezdolności do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich wynikającej z ciężkiej anomalii psychoseksualnej⁹. Propozycja ta jednak spotkała się z ogromną krytyką ze strony kanonistów¹⁰. W następstwie czego, tak sprecyzowana regulacja nie znalazła się w kodyfikacji z 1983 r. Wiadomo przecież, iż w treści kan.

³ Tamże. Audytor rotalny stwierdził: „Iurisprudentia enim animadvertit haberi anomalias sexuales, quae subiectum impellunt ad sexualem activitatem abnormem exercendum, adeo ut subiectum stimulo sexuali resistere nequeant. Quo non obstante, facultates intellectuales et volitivae satis integre remanent. Ita hebetur incapacitas, quae non provenit ex perturbatione facultatum consensum elicientium, sed ex defectu consensu obiecti, quae contrahens praestare non valent”.

⁴ Tamże. „Iter iurisprudentiae non semper conforme fuit. Saepe etenim confusion quaedam oriebatur inter incapacitatem praestandi ob amentiam defectumque discretionis iudicii et incapacitatem obiectum consensu praestandi ob anomalias sexuales”.

⁵ Tamże, s. 568. Audytor w poparciu swej tezy nawiązał do następujących wyroków: c. Prior z 10.07.1909 r., SRRD 1: 1909, s. 87; c. Sebastianelli z 10.04.1910 r., SRRD 2: s. 145.

⁶ Dec. C. Huber z 26.07.1996 r., j.w. s. 568. Ponens powołał się na uzasadnienie prawne dwóch orzeczeń rotalnych: c. Teodorii z 19.01.1940 r., SRRD 32: 1940, s. 90; c. Julien z 16.10.1942 r., SRRD 34: 1940, s. 780.

⁷ Dec. c. Huber z 26.07.1996 r., j.w. s. 568.

⁸ Zob. Dec. c. Pinna z 4.04.1963 r., SRRD 45: 1963, s. 261; dec. c. Sabattani z 21.06.1957 r., 49: 1967, s. 503; dec. c. Anné z 17.01.1967 r., SRRD 49: 1967, s. 29.

⁹ Zob. *Communicationes* 3: 1971, s. 77.

¹⁰ Zob. K. Lüdicke, *Psychisch bedingte Eheunfähigkeit. Begriffe-Abgrenzungen-Kriterien*. Frankfurt am Main-Bern-Las Vegas 1978, s. 211.

1095, n. 3 KPK. ustawodawca użył bardziej generalnego określenia, tzn. ob *causas naturae psychicae*. W tym miejscu należy podkreślić, iż przyczynami niezdolności mogą stać się również anomalie psychoseksualne¹¹.

W procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa nie wystarczy jedynie ukazanie natury danego zjawiska, lecz konieczne jest również udowodnienie zaistniałej niezdolności. Zaznaczyliśmy już wyżej, iż w interesującej nas sprawie kwestią zasadniczą stała się ocena wpływu nimfomanii na *incapacitas* osoby do zawarcia małżeństwa. Stąd też ponens podejmując tę kwestię nawiązał do stwierdzenia wypracowanego w orzeczeniu c. Stankiewicz z 27.02.1992 r., w myśl którego przyczyny natury psychicznej same w sobie nie są jeszcze tytułem niważności małżeństwa, lecz stanowią determinację przyczynową danego tytułu. Dlatego też w dowodzeniu konieczne jest określenie oddziaływania owych przyczyn na niezdolności podmiotu do zawarcia małżeństwa¹². W tym zatem kontekście sprawą niezwykle istotną staje się odpowiedź na pytanie: czy kontrahent nie mógł podjąć istotnego obowiązku małżeńskiego, czy też nie chciał powziąć owego zobowiązania¹³. Tylko bowiem w tym pierwszym przypadku możemy mówić o niezdolności do przekazania przedmiotu zgody małżeńskiej.

Redaktor wyroku dysponując zatem tak sprecyzowanym twierdzeniem przedstawił poszczególne fazy dowodzenia. W myśl więc jego opinii, powinno się ono rozpocząć się przede wszystkim od ustalenia pojęcia normalności. Sprecyzowanie bowiem tej kategorii stwarza możliwość odpowiedzi na zasadnicze pytanie: czy w konkretnym przypadku spotykamy się z anomalią? W myśl bowiem wypracowanych w jurysprudencji kryteriów jurydycznych, jedynie wystąpienie poważnego zaburzenia może stać się przyczyną niezdolności osoby do zawarcia małżeństwa¹⁴.

Należy jednocześnie dodać, iż dowodzenie interesującego nas zjawiska nie jest sprawą łatwą. Toteż audytor mając to na uwadze pod-

¹¹ Dec. C. Huber z 26.07.1996 r., j.w. s. 569. Czytamy tutaj „Ex hucusque relatis deducitur anomaliam psycho-sezuaelem esse naturae psychicae, ob quam aliquis incapax esse possit assumere obligationes matrimonii essentielles (...)”.

¹² Tamże. „At his casibus haud oblivisci licet prepositionem «ex» iudicare, quod causa naturae psychicae «caput nulitatis minime significant, sed eiusdem capitis determinationem causalem» (coram Stankiewicz, decisio diei 27 februararii 1992, vol. LXXXIV, p. 107, n. 8)”.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże. Audytor rotalny stwierdził: „Inquisito igitur incipienda est a normalitate. Deinde conferenda est ratio agendi asserti incapacis cum normalitate, ut sciatur, num et quaenam anomaliae habeantur. Demum investiganda est causa naturae psychicae, quae probatae anomaliae subiaceret eamque causat”.

kreślił, iż ustalenie pojęcia normalności w sferze seksualnej jest rzeczą niezwykle trudną. W judykaturze rotalnej w precyzacji tej kategorii bierze pod uwagę trzy przesłanki, a mianowicie: godność osoby ludzkiej (*dignitas personae*), przebieg miłości narzeczeńskiej (*amor sponsalicius*) oraz wzajemne obdarowywanie się kontrahentów (*su-ipsius donatio*)¹⁵.

Zdaniem ponensa, przebieg dowodzenia powinien się oprzeć na następujących środkach dowodowych: oświadczenia stron, zeznania świadków oraz ekspertyza biegłych¹⁶.

3. Stan faktyczny

Audytor konstruktując uzasadnienie faktyczne na wstępie zapytał o wiarygodność stron procesu. Jego zdaniem, powódka była osobą wiarygodną. W jej oświadczeniach nie zauważono bowiem żadnych niespójności. Inaczej natomiast oceniono zeznania pozwanego. Albowiem jego wypowiedzi budziły wiele wątpliwości. Ponens rotalny nie nazwał go jednak kłamcą, lecz uznał go za niezdolnego do mówienia prawdy ze względu na poważną deprawację moralną¹⁷.

W dowodzeniu *incapacitas* uwaga sędziów powinna koncentrować się przede wszystkim na okolicznościach występujących przed zawarciem małżeństwa. One mogą stać się przecież decydującymi przesłankami pozwalającymi na osiągnięcie pewności moralnej co do nieważności danego związku.

Powódka w swym oświadczeniu wyznała, iż pozwany jeszcze przed zawarciem małżeństwa w rozmowie z proboszczem oznajmił, iż hołduje opinii przeciwnym wierności małżeńskiej¹⁸. To nastawienie sprzeczne z doktryną Kościoła zostało potwierdzone przez samego pozwanego. Stwierdził on przecież, iż w swoich działaniach kierował się przede wszystkim pragmatyzmem życiowym¹⁹. Toteż taki „sposób na życie” oddziaływał m.in. na rodzące się pomiędzy stronami uczucie. Zdaniem ponensa, z akt procesu wynikało, iż miłość narzeczeńska posiadała

¹⁵ Zob. Dec. Faltin z 31.05.1995 r., Fororlivien-Brittorien, n. 12.

¹⁶ Dec. C. Huber z 26.07.1996 r., j.w. s. 569-570.

¹⁷ Tamże, s. 570.

¹⁸ Tamże, s. 570-571.

¹⁹ Tamże, s. 571.

przede wszystkim charakter erotyczny²⁰. Co więcej, powódka wykazywała wręcz nieistniejącą u pozwanego obsesję na tle erotycznym²¹.

Twierdzenia stron potwierdzali również świadkowie. W swych zeznaniach wskazywali oni m.in., iż pozwany jeszcze przed ślubem utrzymywał kontakty z licznymi kobietami²².

Istnienie poważnych zaburzeń w sferze seksualnej, objawiające się szczególnie w postępującej degradacji moralnej pozwanego, wywarło poważny wpływ na życie małżeńskie kontrahentów. W jego zachowaniach dało się bowiem zaobserwować wzrastające rozluźnienie obyczajów. Prenumerował on pisma erotyczne, twierdząc, iż tak czyni większość mężczyzn. Dokonywał masturbacji w obecności żony. Uczęszczał na plaże nudystów oraz do domów publicznych. W cztery lata zaś po zawarciu małżeństwa utrzymywał kontakt z inną kobietą²³. Toteż w konsekwencji, takie postępowanie doprowadziło do rozpadu związku małżeńskiego.

Powołany z urzędu biegły potwierdził istnienie owej anomalii stwierdzając, iż pozwany został dotknięty poważnym zaburzeniem w sferze psychoseksualnej. Stąd w myśl jego opinii, nie był on zdolny do powzięcia przedmiotu zgody małżeńskiej²⁴.

Zaprezentowane środki dowodowe pozwoliły sędziom rotalnym na osiągnięcie moralnej pewności co do nieważności zawartego związku. Z przedstawionego bowiem materiału dowodowego wynikało, iż pozwany jeszcze przed zawarciem małżeństwa został dotknięty poważną anomalią, jaką była nadpobudliwość seksualna. Zaburzenie to wywarło istotny wpływ na jego zachowania w życiu małżeńskim. Uniemożliwiło ono bowiem stworzenie pomiędzy małżonkami prawdziwej wspólnoty całego życia.

4. Uwagi końcowe

Zaprezentowany wyrok c. Huber z 26.07.1996 r. stanowi przykład umiejętnego zastosowania dyspozycji kan. 1095, n. 3 KPK w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Tamże, s. 571-572.

²³ Tamże, s. 572-573.

²⁴ Tamże, s. 574.

Na szczególną uwagę zasługuje redakcja części *in iure*. Analizy przeprowadzone w tej części orzeczenia dotyczyły zasadniczo dwóch zagadnień, a mianowicie: oceny wpływu nadpobudliwości seksualnej na niezdolności podmiotu do podjęcia przedmiotu zgody małżeńskiej oraz dowodzenia tego zjawiska.

Redaktor wyroku w pierwszej kwestii nie zaprezentował jedynie współczesnej doktryny w tej materii, lecz w syntetyczny sposób przedstawił również rozwój jurysprudencji w dziedzinie. Analizując zaś problematykę dowodzenia nie ograniczył się wyłącznie do ukazania poszczególnych faz procesu dowodowego, lecz uwydatnił również istniejące trudności oraz wskazał na możliwości ich przewyżczenia.

Część zaś faktyczna sentencji stanowi przykład umiejętnej aplikacji kryteriów jurydycznych w procesie dowodzenia nieważności małżeństwa z tytułu niezdolności natury psychicznej do powzięcia konsensu małżeńskiego.

**L'influenza dell' eccetibilità sulla incapacità ad assumere il consenso matrimoniale
nella sentenza della Rota Romana c. Huber del 26 luglio 1996**

Sommario

L'autore e commenta il contenuto della sentenza rotale *pro nullitate* emanata dal titolo del can. 1095, n. 3 CIC. La concezione del matrimonio come comunità di vita tra i coniugi ha condotto ad applicare questa figura di incapacità anche all'ipotesi di satirismo, cioè una difunzione che provoca la continua insoddisfazione sessuale. Il noto uditor ha sottolineato si tratta di incapacità ad assumere il oggetto del consenso. In effetti il satirismo non consentendo l'instaurazione della comunità di vita e amore coniugale che costituisce la sostanza dell'istituto matrimoniale vienne, può produrre nel soggetto una vera incapacità.